

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Факультет філології
Кафедра української філології та міжкультурної комунікації

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор

Котляр Ю.В.

«31» 08 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА»

Спеціальність 014 «Середня освіта»

Спеціалізація 014.01 «Українська мова і література»

Розробник

Зинякова А.А.

В.о. завідувача кафедри
української філології та
міжкультурної комунікації

Лебединцева Н.М.

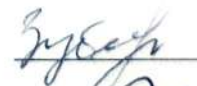
Гарант освітньої програми
«Теорія і методика навчання:
Українська мова і література та
англійська мова»

Жвава О.А.

Декан факультету філології

Зубенко Т.В.

Начальник НМВ

Шкірчак С.І.

Миколаїв – 2022 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни	
Найменування дисципліни	«Вступ до мовознавства»	
Галузь знань	01. Освіта	
Спеціальність	014. Середня освіта	
Спеціалізація (якщо є)	014.01 Українська мова і література	
Освітня програма	Теорія і методика навчання: Українська мова і література та англійська мова	
Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)	
Статус дисципліни	Нормативна	
Курс навчання	1	
Навчальний рік	2022/2023	
Номер(и) семестрів:	1	
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	4/120	
Структура курсу:	Денна форма	Заочна форма
– лекції	27	
– семінарські заняття (практичні, лабораторні, півгрупові)	27	
– годин самостійної роботи студентів	66	
Відсоток аудиторного навантаження	45%	
Мова викладання	українська	українська
Форма проміжного контролю (якщо є)		
Форма підсумкового контролю	іспит	іспит

2. Мета, завдання та результати вивчення дисципліни

Курс «Вступ до мовознавства» належить до дисциплін пропедевтичного циклу й закладає основи теоретичного розуміння мовних явищ. Вивчення курсу забезпечує необхідне підґрунтя для сприйняття теоретичних мовознавчих дисциплін, розуміння принципів та закономірностей функціонування мови, що є невід'ємною передумовою професійного практичного володіння українською та іноземними мовами.

Важливою складовою курсу є розвиток у студентів здатності до свідомого вивчення й зіставлення різних мовних фактів, формування у них навичок лінгвістичного аналізу мовних одиниць, інтересу до лінгвістичних досліджень, формування навичок реферування наукової літератури, уміння співвідносити власне дослідження з проблематикою загального мовознавства.

Мета дисципліни полягає в ознайомленні студентів 1-го курсу з основними проблемами загального мовознавства, з основами теорії науки про мову та її базовими поняттями.

Важливою складовою курсу є також розвиток у студентів здатності до свідомого вивчення й зіставлення різних мовних фактів, формування у них навичок лінгвістичного аналізу мовних одиниць, інтересу до лінгвістичних досліджень, формування навичок реферування наукової літератури, уміння співвідносити власне дослідження з проблематикою загального мовознавства.

Завданнями курсу є розгляд найважливіших питань: розкрити зміст поняття „мова”, з'ясувати походження людської мови, її функціонування і розвиток, дати пояснення головних мовних одиниць, їх взаємовідношень, витлумачити значення, місце, методи лінгвістичних досліджень і принципів класифікації мов, дати уявлення про етапи розвитку письма.

Опанування курсом буде процесом пізнання, яке має дати результат цього пізнання, тобто знання з мовознавчої науки.

По закінченню курсу студенти повинні **знати**:

- предмет і об'єкт мовознавства;
- терміни і поняття курсу;
- типи лінгвістичних словників;
- основні методи дослідження мови;
- функції мови;
- причини проблематичності у розв'язанні питання походження мови;
- закономірності розвитку та зникнення мов;
- генеалогічну й типологічну класифікацію мов;
- структуру мови як знакової системи (ієрархію мовних рівнів, одиниці мовних рівнів та їх визначення, специфіку відношень у системі мови).

На підставі одержаних знань студенти мають демонструвати такі **вміння**:

- описувати мовні явища в термінах і поняттях курсу;
- характеризувати одиниці мовної системи;
- виявляти особливості функціонування мовних одиниць у мовленні;
- користуватися відповідними словниками в процесі аналізу мовних (мовленнєвих) явищ.

Компетентності та результати навчання

Згідно з вимогами Стандарту вищої освіти дисципліна забезпечує набуття студентами компетентностей:

загальні компетентності:

- здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями (ЗК 7);
- здатність проводити дослідницьку роботу, визначати цілі та завдання, обирати методи дослідження, аналізувати результати (ЗК 9);

фахові компетентності:

- володіння спеціальними знаннями загальних і часткових теорій мовознавства та літературознавства, наукових шкіл і напрямів філологічних досліджень. **(ФК 1)**;
- здатність здійснювати професійну діяльність українською та англійською мовами, спираючись на знання організації мовних систем, законів їхнього розвитку, сучасних норм їх використання. **(ФК 6)**.

Програмні результати навчання

- знати базові знання основних розділів мовознавства і літературознавства **(ПРН 1)**;
- характеризувати теоретичні та практичні аспекти конкретної філологічної / педагогічної / методичної галузі **(ПРН 19)**;
- Дотримуватися принципів академічної доброчесності **(ПРН 21)**;
- Висловлювати й аргументувати свою думку стосовно конкретних питань мовознавства й літературознавства **(ПРН 25)**.

Курс «Вступ до мовознавства» тісно пов'язаний, в першу чергу, з внутрішньолінгвістичними дисциплінами, а саме з стилістикою, історією мови, лексикологією, фонетикою, оскільки вивчення курсу спирається на аналіз взаємозв'язку лексичного і граматичного значень, впливу діячорічного аспекту на становлення норм мови, впливу мовленнєвих реєстрів на функціонування граматичних форм тощо. Крім того, курс пов'язаний із такими сучасними напрямками сучасної лінгвістичної думки, як когнітивна лінгвістика, культурологія, текстологія та дискурсологія, психолінгвістика.

**3. Програма навчальної дисципліни
«Вступ до мовознавства»
Денна форма**

№	Тема	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
1.	<p>Тема №1 Вступ. Предмет, завдання, місце і значення науки про мову. Галузі мовознавства. Методи дослідження мови. Філософський метод у мовознавстві. Розрізнення синхронії й діячронії у вивченні мов. Поняття архетипу. Робочі прийоми (процедури, методики) дослідження мовних одиниць.</p>	2	2	6
2.	<p>Тема №2 Мова, її природа та функції. Сучасний погляд на проблему походження мови. Закономірності розвитку мов. Позалінгвістичні й внутрілінгвістичні причини мовних змін. Основні процеси розвитку діалектів і мов – диференціація й інтеграція. Поняття адстрату. Функціонування мов у різні періоди їх розвитку. Мови міжнародного, регіонального спілкування. Міжнародні природні і штучні мови.</p>	2	2	6
3.	<p>Тема №3 Мова як системно-структурне утворення. Одиниці мови, їх функції. Мовні рівні. Парадигматичні і синтагматичні відношення. Розділи мовознавства, що вивчають структуру й систему мови.</p>	2	2	6
4.	<p>Тема №4 Фонетика – наука про звуки мови. Три аспекти в характеристиці звуків мови. Поняття фонем. Фонологія. Система вокалізму й консонантизму. Класифікація звуків за артикуляційними й акустичними ознаками. Фонетичне членування мови. Поняття про склад. Складові й нескладові звуки. Наголос. Проклітики й енклітики. Такт. Зміни звуків (фонетичні й нефонетичні зміни; позиційні й комбінаторні звукові зміни; асиміляція, дисиміляція, інші види звукових змін). Звукові (фонетичні) закони. Поняття конвергенції, дивергенції, аналогії. Контрольна робота 1</p>	4	4	10
5.	<p>Тема №5 Лексикологія як наука про слово. Поняття лексеми як слова-типу і слова-</p>	4	4	10

	члена. Проблеми лексикології. Лексикологічні науки. Семасіологія (поняття семантики; лексичне значення; повнозначні й неповнозначні слова; слово як назва предмета; номінативна функція слова; денотативне, конотативне й контекстуальне значення слова; слово як вираження поняття, сигніфікативне значення). Природа виникнення назви (мотивовані й немотивовані значення слів; поняття внутрішньої форми слова; моносемія слова (термін, дефініція), полісемія, співвідношення значень у полісемічних словах; типи перенесень (зміщень) значень слів; розширення та абстрагування і звуження (спеціалізація) значень слів).			
6.	Тема №6 Грамматика. Предмет граматики як науки, її розділи. Граматична форма слова. Поняття словоформи і форманта. Форми словозміни і форми словотворення. Поняття деривації. Форми синтаксичні і несинтаксичні. Синтетичні й аналітичні форми слів. Граматичне значення слова. Поняття граматичної категорії і грамеми. Морфологічна будова слова. Поняття морфеми. Виділення морфем і встановлення їх значення. Види і варіанти морфем. Поняття інтерфікса. Омонімія морфем. Фонологічна структура морфем. Словозмінна і словотвірна функції афіксів. Продуктивні й непродуктивні морфологічні моделі слів. Способи вираження граматичних значень. Частина мови.	6	6	10
7.	Тема №7 Синтаксис. Речення як комунікативна одиниця. Структурна схема речення. Предикативність. Актуальне членування речення. Словосполучення. Синтагма. Замінність граматичної будови. Причини й темпи змін мов і мовних рівнів.	5	5	11
8.	Тема №8 Типологічна класифікація мов світу. Сутність типологічної класифікації мов світу. Типи мов за будовою.. Інші спроби класифікації світових мов. Контрольна робота 2	2	2	7
	Усього за курс	27	27	66

4. Зміст навчальної дисципліни

4. 1. Плани лекційних занять

№	Тема заняття / план	
1	<p><u>Теоретичні засади мовознавства. Мовні універсалії.</u> <u>Мова, її природа, функції та методи дослідження.</u></p> <p>Лекція 1. Мовознавство як наука. Галузі мовознавства. Методи дослідження мови. Синхронія і діяхронія</p>	
	<p>1. Мовознавство як наука. Конкретне і загальне, теоретичне і прикладне мовознавство. Галузі мовознавства.</p> <p>2. Методи дослідження мови: описовий (дескриптивний), структурний, зіставний, історичний, порівняльно-історичний. Філософський метод у мовознавстві.</p> <p>3. Синхронія і діяхронія.</p> <p>4. Поняття архетипу. Робочі прийоми (процедури, методики) дослідження мовних одиниць.</p>	2
2	<p>Лекція 2. Сучасний погляд на проблему походження мови. Закономірності розвитку мов</p> <p>1. Мова, її природа та функції. Проблема походження мови. Теорії походження мови. Новітні дані про походження людини і мови.</p> <p>2. Диференціація та інтеграція – основні процеси розвитку мов і діалектів.</p> <p>3. Схрещення мов як різновид мовної інтеграції. Явища субстрату і суперстрату. Адстрат.</p> <p>4. Співвідношення між диференціацією та інтеграцією мов у зв'язку з історичними типами соціумів.</p> <p>5. Причини мовних змін. Зовнішні та внутрішні чинники зміну мові. Позалінгвістичні й внутрілінгвістичні причини мовних змін. Закономірності розвитку мов.</p> <p>6. Мови міжнародного, регіонального спілкування. Міжнародні природні і штучні мови.</p>	2
3	<p>Лекція 3. Мова як системно-структурне утворення</p> <p>1. Мова як системно-структурне утворення. Знаковий характер мови. Мовний знак та його найістотніші риси - умовність, довільність. План змісту і план вираження мовного знака.</p> <p>2. Мовні підсистеми: фонетична, лексична, морфологічна, синтаксична.</p> <p>3. Мовні одиниці (фонемі, морфемі, слова, речення) та їх функції.</p> <p>4. Розділи мовознавства, що вивчають структуру й систему мови.</p>	2
4	<p>Лекція 4. Фонетика – наука про звуки мови</p> <p>1. Фонетика як наука. Три аспекти в характеристиці звуків мови.</p> <p>2. Поняття фонемі. Фонологія.</p> <p>3. Система вокалізму й консонантизму. Класифікація звуків за артикуляційними й акустичними ознаками.</p>	2
5	<p>Лекція 5. Фонетика – наука про звуки мови. Фонетичні зміни</p> <p>1. Фонетичне членування мови: поняття про склад; складові й нескладові звуки; наголос; проклітики й енклітики; такт (фонетичне слово).</p> <p>2. Фонетичні зміни (фонетичні процеси).</p> <p>3. Звукові (фонетичні) закони. Поняття конвергенції й дивергенції.</p>	2
6	<p>Лекція 6. Лексикологія як наука про слово</p>	

	<p>1. Лексика і лексикологія. Розділи лексикології: власне лексикологія, семасіологія, етимологія, ономастика, фразеологія, лексикографія.</p> <p>2. Слово як універсальна семантична одиниця мови.</p> <p>3. Функції слова: номінативна, семасіологічна. Слово та його варіанти. Лексема, алолекс (лекс), словоформа.</p> <p>4. Значення слова. Денотат, сигніфікат, конотат. Обсяг і межі семантики слова.</p>	2
7	<p>Лекція 7. Слово і поняття. Семантичний аналіз слова</p> <p>1. Слово і поняття. Поняття як компонент, частина семантики слова. Природа виникнення назви (мотивовані й немотивовані значення слів; поняття внутрішньої форми слова; моносемія слова (термін, дефініція), полісемія, співвідношення значень у полісемічних словах; типи перенесень (зміщень) значень слів; розширення та абстрагування і звуження (спеціалізація) значень слів).</p> <p>2. Поняття про семему, сему.</p> <p>3. Етимологія слова. Принципи етимологічних досліджень.</p>	2
8	<p>Лекція 8. Граматика</p> <p>1. Граматика. Предмет граматики. Її розділи.</p> <p>2. Граматична форма слова. Поняття словоформи і форманта. Форми словозміни і форми словотворення. Форми синтаксичні і несинтаксичні. Синтетичні й аналітичні форми слів.</p>	2
9	<p>Лекція 9. Граматика. Види і варіанти морфем</p> <p>1. Види і варіанти морфем.</p> <p>2. Фонологічна структура морфем.</p> <p>3. Граматичне значення слова. Поняття граматичної категорії і грамеми.</p>	2
10	<p>Лекція 10. Граматика</p> <p>1. Морфологічна будова слова. Поняття морфеми. Виділення морфем і встановлення їх значення. Види і варіанти морфем. Поняття інтерфікса. Омонімія морфем.</p> <p>2. Фонологічна структура морфем. Словозмінна і словотвірні функції афіксів. Продуктивні й непродуктивні морфологічні моделі слів. Способи вираження граматичних значень.</p> <p>3. Поняття частин мови. Критерії виділення частин мови.</p> <p>4. З історії питань про частини мови. Частини мови в різних мовах. Характеристика основних частин мови.</p>	2
11	<p>Лекція 11. Синтаксис. Речення як комунікативна одиниця</p> <p>1. Синтаксис. Предмет синтаксису.</p> <p>2. Речення як комунікативна одиниця.</p> <p>3. Предикативність</p>	1
12	<p>Лекція 12. Синтаксис. Речення як комунікативна одиниця</p> <p>1. Класифікація речень:</p> <ul style="list-style-type: none"> – за структурою (прості – складні; поширені – непоширені; однокладні – двоскладні) – за емоційним забарвленням (окличні – неокличні) – за характером відношення до дійсності (ствердні – заперечні) – за метою висловлювання (розповідні – питальні – спонукальні). 	2
13	<p>Лекція 13. Синтаксис</p> <p>1. Граматичне й актуальне членування речень. Тема та рема, засоби їх вираження.</p>	
14	<p>2. Структурна схема речення.</p> <p>Лекція 14. Типологічна класифікація мов світу.</p>	

1. Сутність типологічної класифікації мов світу. 2. Типи мов за будовою. 3. Інші спроби класифікації світових мов.	2
Усього	27 годин

4.2. Плани семінарських занять

№	Тема заняття / план	Кількість годин
1	<p>Тема №1. Мова, її природа і функції. Мова і мислення. Мова як знакова система. Загальнонародний характер мови</p> <p>1. Мовознавство як наука. Предмет і завдання курсу «Вступ до мовознавства». Розділи мовознавства. Зв'язок мовознавства з іншими науками.</p> <p>3. Походження мови. Огляд теорій походження мови (звуконаслідувальної, вигукової, соціального договору, трудових викриків, Ф.Енгельса, космічної та інших). Взаємодія біологічних та соціальних факторів у процесі виникнення мови.</p> <p>4. Суспільний і знаковий характер мови. Система мови. Функції мови. Соціальний статус мови і держава. Двомовність і багатомовність. Диглосія. Мовні контакти.</p> <p>5. Територіальні й соціальні діалекти. Стилїстична диференціація мов. Розуміння норми в мові.</p> <p>6. Діалектична єдність мови й мислення, мови й мовлення. Природні й штучні мови. Видатні українські й зарубіжні мовознавці.</p> <p>7. Класифікація мов світу. Різноманітність мов світу. Живі і мертві мови. Проблеми їх класифікації. Генеалогічна класифікація мов. Інші сім'ї мов. Типологічна класифікація мов..</p>	2
2	<p>Тема №2. Сучасний погляд на проблему походження мови</p> <p>1. Знаковий характер мови. Мовний знак та його найістотніші риси – умовність, довільність. План змісту і план вираження мовного знака.</p> <p>2. Мовні підсистеми: фонетична, лексична, морфологічна, синтаксична.</p> <p>3. Мовні одиниці (фонеми, морфеми, слова, речення) та їх функції.</p>	2
3	<p>Тема №3. Мова як системно-структурне утворення</p> <p>1. Письмо як система спеціальних графічних знаків для фіксації мовних текстів.</p> <p>2. Походження та основні етапи розвитку графічного письма: малюнкове(пиктографічне); ідеографічне (ієрогліфічне); фонографічне (звукове). Сучасне використання пиктограм, ідеограм.</p> <p>3. Типи фонографічного письма: силабічне (складове); консонантне; звуко-буквене (алфавітне).</p> <p>4. Алфавіт. Походження і розвиток основних (базових) алфавітів: грецького, латинського, слов'янського. Типи письма у сучасному світі.</p>	2
4	<p>Тема №4. Фонетика. Система вокалізму й консонантизму</p> <p>1. Фонетика як лінгвістична дисципліна.</p>	2

	<p>2. Аспекти вивчення звуків.</p> <p>3. Класифікація звуків. Система вокалізму української мови.</p> <p>4. Система консонантизму української мови.</p> <p>5. Фонетичне членування мови.</p> <p>6. Зміни звуків (фонетичні й нефонетичні зміни; позиційні й комбінаторні звукові зміни; асиміляція, дисиміляція, інші види звукових змін).</p>	
5	<p>Тема №5. Фонетика. Система вокалізму й консонантизму</p> <p>1. Звукові (фонетичні) закони. Поняття конвергенції, дивергенції, аналогії.</p> <p>2. Орфоепія.</p> <p>3. Фонетична транскрипція. Фонетичний та фонематичний аналіз слів.</p>	2
6	<p>Тема №6. Лексико-семантична система мови</p> <p>1. Групи лексики за функціонально-семантичними ознаками: повнозначні слова, вказівні слова.</p> <p>2. Поділ повнозначних слів за реальним змістом, тематикою.</p> <p>3. Поняття семантичного поля.</p>	2
7	<p>Тема №7. Лексико-семантична система мови</p> <p>1. Групи слів за сферою вживання.</p> <p>2. Стилїстичні шари лексики.</p> <p>3. Табу. Евфемізми.</p> <p>4. Омонїми. Шляхи появи омонїмїв: омонїми гомогеннї і гетерогеннї.</p> <p>5. Історичнї змїни в лексичї. Причини змїн у лексичї: зникнення, вихїд слїв з ужитку (застарїлї слова); поява нових слїв (неологїзми); змїни значення слїв.</p>	2
8	<p>Тема №8. Граматична система мови</p> <p>1. Предмет і склад граматики. Граматичне значення. Граматичні категорії. Морфеміка, морфологія, синтаксис як її складові.</p> <p>2. Морфема як базовий структурний елемент слова, мінімальна семантична одиниця мови. Відмінність морфеми від слова, складу.</p> <p>3. Типи афіксів за місцем у слові: префікс, постфікс (суфікси і закінчення), інфікс, конфікс, трансфікс, інтерфікс. Нульові морфеми. Варіанти морфем (аломорфи, морфи).</p>	2
9	<p>Тема №9. Граматична система мови</p> <p>1. Словотвірні засоби: твірне слово, твірна основа, похідне слово, формант.</p> <p>2. Способи словотвору: суфіксація, префіксація, постфіксація, інфіксація, трансфіксація, конверсія (перехід слова з однієї частини мови в іншу), складання (основоскладання та словоскладання), зрощення, усічення, лексико-семантичний спосіб.</p> <p>3. Граматичне значення слова, його відмінність від лексичного значення. Типи граматичних значень: постійні і змінні; формальні і реальні; класифікаційні, синтаксичні, номінативні.</p>	2
10	<p>Тема №10. Граматична система мови</p> <p>1. Морфема і словоформа Поняття морфеми. Види морфем.</p> <p>2. Виділення морфем і встановлення їх значення. Види і варіанти морфем. Поняття інтерфікса. Омонїмїя морфем.</p>	2

	3. Словозмінна і словотвірна функції афіксів. 4. Продуктивні й непродуктивні морфологічні моделі слів. 5. Частини мови. 6. Морфемний аналіз слова Тема №11. Актуальне членування речення	2
11	1. Словосполучення. 2. Синтагма. 3. Речення як комунікативна одиниця. Структурна схема речення. 4. Причини й темпи змін мов і мовних рівнів.	
12	Тема №12. Актуальне членування речення 1. Класифікація речень: – за структурою; – за емоційним забарвленням (окличні – неокличні) – за характером відношення до дійсності (ствердні – заперечні) – за метою висловлювання (розповідні – питальні – спонукальні).	2
13	Тема №13. Синтаксис 1. Граматичне й актуальне членування речень. Тема та рема, засоби їх вираження. 2. Структурна схема речення.	1
14	Тема №14. Типологічна класифікація мов світу. 1. Сутність типологічної класифікації мов світу. 2. Типи мов за будовою. 3. Інші спроби класифікації світових мов.	2
	Разом	27 год.

4.3. Вимоги до самостійної роботи

4.3.1. Підготовка до практичних занять

Самостійна робота студентів передбачає опрацювання контрольних та проблемних питань до кожного практичного заняття та виконання практичних завдань з кожної теми. Підготовка відповіді до проблемного питання обов'язково включає ознайомлення студентів з основною та додатковою літературою згідно з темою. Виконання практичних завдань сприятиме формуванню професійно-комунікативної компетентності студентів.

Підготовка до практичних занять з дисципліни передбачає такі етапи:

- уважне ознайомлення з темою і планом практичного заняття;
- вивчення теоретичного матеріалу шляхом опрацювання основної і додаткової літератури;
- подання усних зв'язних розгорнутих відповідей на контрольні питання, наведені у практичному занятті (з обов'язковою ілюстрацією основних положень);
- виконання практичних завдань; творчі завдання, що потребують студентської творчості, виконуються в довільній формі;
- у разі виникнення питань – отримання консультації від викладача;
- подання усного коментарю до виконаних завдань.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<i>Підготовка до практичних занять:</i>	58
1.1.	Укладання опорних конспектів лекційних тем	17
1.2.	Письмові відповіді на контрольні й проблемні питання практичного заняття.	17

1.3.	Виконання вправ і завдань.	24
3	<i>Підготовка до контрольних робіт:</i>	8
3.1.	Контрольна робота №1.	4
3.2.	Контрольна робота №2.	4
	РАЗОМ:	66

5. Підсумковий контроль

5.1. Питання до іспиту

1. Мовознавство як наука про мову, його предмет. Галузі мовознавства. Зв'язок мовознавства з іншими науками.
2. Визначення мови. Відмінність людської мови від спілкування тварин та інших засобів спілкування в людському колективі.
3. Природа і сутність людської мови. Мова як суспільне явище. Роль мови в суспільстві.
4. Методи дослідження мови. Поняття про синхронію і діахронію.
5. Мова і мислення як дві сторони процесу пізнання дійсності людиною. Основні одиниці мови і мислення, їх діалектичний зв'язок і нетотожність.
6. Мова і мовлення, їх діалектична єдність як загального і окремого, абстрактного і конкретного. Парадигматичні зв'язки у мові і синтагматичні у мовленні.
7. Функції мови, їх характеристика.
8. Проблема походження людської мови. Теорії походження мови. Погляди вчених на моногенез та полігенез людської мови.
9. Закономірності розвитку мов. Два основні процеси в розвитку мов - диференціація та інтеграція.
10. Взаємодія, схрещення мов. Явища субстрату, суперстрату, адстрату. Змішані мови.
11. Розвиток і функціонування мов у різні історичні епохи. Загальнонаціональна мова, її диференціація. Поняття літературної мови.
12. Літературна мова, її форми. Стилїстична диференціація літературної мови.
13. Мова і суспільство. Поняття мовного стану та мовної ситуації. Білінгвізм. Диглосія.
14. Проблема міжнародних мов. Так звані світові мови. Штучні мови.
15. Мова як знакова система. Чотири рівні мовної системи.
16. Одиниці мови, їх функції. Розділи мовознавства.
17. Фонетика як розділ мовознавства, її предмет. Звуки мови, три аспекти їх вивчення. Фізична природа звуків людської мови
18. Фізіологічний аспект вивчення звуків мови. Будова і функції мовного апарату. Артикуляція і її фази. Артикуляційна база.
19. Фонетичне членування мовленнєвого потоку: фраза, синтагма, такт, склад.
20. Склад як фонетична одиниця. Теорії складоподілу. Типи складів. Складотворчі звуки. Монофтонги та поліфтонги.
21. Наголос. Типи наголосів, їх характеристика. Функції наголосу.
22. Інтонація, її складові. Функції інтонації.
23. Класифікація звуків. Голосні звуки, їх класифікація.
24. Приголосні звуки, їх класифікація.
25. Фонетичні процеси. Позиційні фонетичні зміни: редукція голосних, оглушення приголосних, протеза.
26. Комбінаторні зміни звуків: гаплогія, дієреза, метатеза, епентеза, субституція.
27. Комбінаторні зміни звуків: акомодация, асиміляція, дисиміляція.
28. Фонема і її функції. Ознаки фонем: диференціальні та нейтральні. Позиції фонем: сильні та слабкі. Варіанти і варіації фонем.

29. Орфоепія. Основні орфоепічні правила (на прикладі української, англійської чи німецької мов).
30. Фонетична та фонематична транскрипція. Транслітерація.
31. Письмо, основні етапи і форми розвитку письма.
32. Графіка. Алфавіт. Основні світові алфавіти. Співвідношення між буквами і звуками в алфавіті.
33. Орфографія. Принципи орфографії.
34. Лексикологія як розділ мовознавства. Розділи лексикології, предмет їх вивчення.
35. Слово як одиниця мови. Слово і лексема. Словоформа. Лексичне значення слова. Слово і поняття. Сема, семема.
36. Моносемія і полісемія. Пряме і переносне значення слова. Види переносного значення слова.
37. Зміни в значенні слова: звуження, розширення, зміщення назв.
38. Омоніми, їх різновиди, причини виникнення. Міжмовні омоніми. Пароніми.
39. Синоніми. Синонімічний ряд. Домінанта синонімічного ряду.
40. Табу. Евфемізми.
41. Антоніми. Типи антонімів. Стилїстичні можливості антонїмії.
42. Лексико-семантична система мови. Групи слів за значенням. Лексико-семантичні поля. Родо-видові (гіперо-гіпонїмічні) відношення між словами.
43. Стилїстичні групи лексики. Стилїстично нейтральна і стилїстично забарвлена лексика.
44. Історичні зміни в словниковому складі лексики. Причини історичних змін. Застарїла лексика: архаїзми, історизми. Неологізми.
45. Шляхи збагачення лексики. Запозичення слів. Різновиди запозичень.
46. Етимологія, принципи етимології. Внутрішня форма слова. Деетимологізація. Народна етимологія.
47. Фразеологія. Класифікація фразеологізмів. Джерела походження фразеологізмів.
48. Лексикографія. Типи словників, їх будова. Найвідоміші лексикографічні праці в світі й в Україні.
49. Граматика, її розділи. Граматичне значення, граматична форма. Граматичні категорії. Граматична парадигма.
50. Морфеміка. Поняття морфеми. Види морфем за значенням, за позицією у слові, за функціями.
51. Зміни в будові слова в процесі історичного розвитку: опрощення, ускладнення, перерозклад, декореляція.
52. Способи вираження граматичних значень: синтетичні, аналітичні.
53. Типологічна класифікація мов. Аглютинація та фузія.
54. Частини мови. Критерії виділення частин мови.
55. Синтаксис, його предмет. Словосполучення, типи словосполучень.
56. Синтаксичні зв'язки між словами у словосполученнях.
57. Речення як основна одиниця синтаксису. Ознаки речення. Типи речень.
58. Актуальне членування речення. Тема і рема.
59. Порівняльно-історичний метод як основа генеалогічної класифікації мов, його становлення і розвиток.
60. Генеалогічна класифікація мов. Поняття мовної сім'ї, мовної групи, підгрупи (на прикладі якоїсь сім'ї мов). Макросім'я мов. Ностратична гіпотеза.
61. Загальна характеристика індоєвропейської сім'ї мов.
62. Загальна характеристика слов'янської групи мов.
63. Загальна характеристика германської групи мов.
64. Загальна характеристика романської групи мов.

Перелік практичних завдань до іспиту

1. У запропонованому для аналізу фонетичному слові охарактеризувати наголос, склади; слово представити трьома видами письма: графічним, фонетичним, фонологічним. Подати кількісну і якісну характеристику фонем та визначити їх реалізацію в конкретному фонетичному слові.

2. Проаналізуйте слово як конструкцію (визначте морфеми та охарактеризуйте їх за місцем у слові, за функцією та за значенням; вкажіть лексичну основу).

3. Охарактеризуйте слово як лексико-семантичну одиницю (визначте тип номінації; лексичне значення; як реалізується лексема – в прямому значенні чи в переносному (метафора, метонімія, синекдоха); вкажіть лексичну основу).

Зразок іспитового білета з зазначенням максимальної кількості балів за кожне виконане завдання

Міністерство освіти і науки України Чорноморський національний університет ім. Петра Могили Інститут філології кафедра української філології та міжкультурної комунікації		
Рівень вищої освіти	бакалавр	
Спеціальність	014 Середня освіта	
Спеціалізація	014.01 Українська мова і література	
Семестр	I	
Навчальна дисципліна	<i>Вступ до мовознавства</i>	
Білет № 1		
1. Мова і мовознавство. Предмет і проблематика мовознавства. Знакова природа мови. – 10 балів		
2. Фонетичні особливості української мови. – 10 балів.		
3. Практичне завдання – 20 балів.		
Затверджено на засіданні кафедри		
Протокол №	від	202 р.
Завідувач кафедри, професор		Н.М. Лебединцева
Екзаменатор		О.А.Жвава

**6. Критерії оцінювання та засоби діагностики
результатів навчання
(денна форма)**

Поточне опитування, виконання самостійної роботи, захист рефератів чи повідомлень, виконання контрольних робіт, перевірка планів-конспектів семінарських занять.

№	Вид роботи	Максимальна кількість балів
1	Опитування на практичних заняттях (перевірка підготовки до практичних занять)	39
2	Конспектування першоджерел (відповідно до списку)	5
3	Словник термінів	5
4	Контрольна робота 1	5,5
5	Контрольна робота 2	5,5
Разом за семестр		60
Іспит		40
Загальна кількість балів		100

Норми оцінювання усних відповідей

3 бали – студент самостійно створює яскраву оригінальну за думкою відповідь, аналізує різні погляди на поставлену проблему, добирає переконливі аргументи, висловлює власну думку, відповідь повна, змістовна, характеризується багатством словника, точністю слововживання, стилістичною єдністю, граматичною різноманітністю.

2 бали – студент самостійно будує послідовну, повну, логічно викладену думку, розкриває суть проблеми, висловлює головну думку, вдало добирає лексичні засоби, однак припускається окремих недоліків (відсутність прикладів, належної аргументації тощо).

1 бал – за обсягом відповідь становить менше половини норми, хибує на послідовність викладу, пропуск положень, важливих для розуміння думки; лексика і граматична будова збіднені.

Норми оцінювання словника термінів

4-5 балів нараховуються студентам, які не лише склали повний перелік визначених термінів з конкретної теми, а й можуть вільно розтлумачити їх зміст.

2-3 бали студентам, які склали повний перелік визначених термінів з конкретної теми, але не можуть вільно розтлумачити їх зміст.

1 бал нараховується студентам, які склали неповний перелік визначених термінів з конкретної теми і не можуть їх розтлумачити без конспекту.

Оцінювання якості виконаної модульної контрольної роботи:

а) оцінка «відмінно» (4,5-5,5 балів) виставляється студентові, якщо:

- відповідь на теоретичне питання є вичерпною, змістовною, логічною, у ній відсутні фактичні помилки та порушення мовних норм, а терміни, явища й поняття проілюстровано прикладами;

- практичне завдання виконано без помилок відповідно до зразків-еталонів, поданих у лекціях та на практичних заняттях;

б) оцінка «добре» (3,5-4,4 балів) виставляється студентові, якщо:

- відповідь на теоретичне питання є повною, змістовною, логічною, проте в ній є незначні неточності, а в окремих випадках наявні мовні та мовленнєві помилки (не більше 3-х); терміни, явища й поняття загалом проілюстровано прикладами;

- практичне завдання виконано відповідно до зразків-еталонів, поданих у лекціях та на практичних заняттях, але в ньому наявні помилки (не більше 2-х);

в) оцінка «задовільно» (2,5-3,4 бали) виставляється студентові, якщо:

- відповідь на теоретичне питання є неповною, але змістовною, проте в ній є неточності, порушено логічний виклад думок, а в окремих випадках наявні мовні та мовленнєві помилки (не більше 5-х); терміни, явища й поняття загалом майже не проілюстровано прикладами;

- практичне завдання виконано, але порушено порядок його виконання або в ньому є суттєві неточності; у завданні допущено студентом помилки (не більше 4-х);

г) оцінка «незадовільно» (0-2,4 бали) виставляється студентові, якщо:

- відповідь на теоретичне питання є поверховою (або відповідь на питання відсутня), яка не відповідає змісту питання, у ній є суттєві неточності, порушено логічний виклад думок, наявні мовні та мовленнєві помилки (від 6-ти та більше); терміни, явища і поняття загалом не проілюстровано прикладами.

Методи контролю

1. Усне опитування.
2. Контрольні роботи.
3. Тестовий поточний контроль.
4. Оцінювання якості виконання завдань і вправ.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи, практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
65-74	D	задовільно	
60-66	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Забезпечення освітнього процесу

Курс передбачає застосування словесних методів навчання: проблемні й евристичні, проблемно-пошукові, аналітичні бесіди.

Практичні методи навчання: робота в бібліотеці, використання ресурсів Інтернету. Використовуються також наочні методи, передусім, використання демонстрації та електронної презентації.

Інтерактивні метод навчання: мозковий штурм, асоціативний кущ, проблемноаналітичні бесіди, кейсові вправи, ситуативне моделювання тощо.

Методи стимулювання та мотивації навчальної діяльності:

1. Методи стимулювання пізнавального інтересу: навчальні ігри, дискусії; несподіваність, парадоксальність, ситуації успіху, новизни та ін.

2. Методи стимулювання мотивів обов'язку й відповідальності: переконання, вимога, привчання, вправа, заохочення тощо. Також застосовуються тренінгові технології, робота у малих групах тощо.

Матеріально-технічне забезпечення

Проекційне мультимедійне обладнання (проектор, екран, ноутбук/комп'ютер); Доступ до мережі Internet, точка доступу Wi-Fi; OS: Windows, Android, iOS; Browsers: Chrome / Opera / Mozilla Firefox / MS Edge; Програмне забезпечення: Word, PowerPoint; Skype, Zoom, Google Meet; Гаджети для запису і відтворення аудіо- та відео-файлів (ноутбук, планшет, смартфон, камера, мікрофон, навушники, диктофон, портативний MP3/MP4 плеєр, портативна колонка, CD/DVD програвач); Електронні словники, онлайн перекладачі, мобільні додатки для вивчення української мови та перекладу (Google, META.ua, Академічний тлумачний словник української мови sum.in.ua, Український лінгвістичний портал <https://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>, Український мовно-інформаційний фонд НАН України відділ інформатики <https://www.facebook.com/ulif.org.ua/>); Система електронного навчання Moodle 3.9.

7. Рекомендована література

Основна література

- Білецький А. О. Про мову, мовознавство. К.: АртЕк, 1996.
 Герета Н. М., Торчинський М. М. Вступ до мовознавства. К.:Товариство "Знання", 2000.
 Глазкова О.В. Колесник Д.М. Вступ до мовознавства. Черкаси: ЧІТІ, 1999.
 Горох Г. В. Вступ до мовознавства. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2002.

- Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. К.: Видавничий центр “Академія”, 2000.
- Левицький В.В. Вступ до германського мовознавства. Вінниця: Нова книга, 2006.

Додаткова література

- Akmajan A., Demers R. A., Harnish R. M. Linguistics: An Introduction to Language & Communication. Cambridge (Mass.): MIT Press, 1979.
- Berezin F. M. Lectures on Linguistics. M.: Higher Scholl Publishing House, 1969.
- Crystal D. A. Dictionary of Linguistics and Phonetics. Oxford: Blackwell, 1998.
- Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of Language. Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
- Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language / Crystal David – [2-nd ed.] – Cambridge : Cambridge University Press, 2005.
- International Encyclopedia of Linguistics / Ed. by W. Bright. Oxford: Oxford University Press, 1992.
- Poluzhyn M. M. Lecture Notes on Historiography of Linguistics. Вінниця: ПП Видавництво “Фоліант”, 2004.
- Борщевський С.В. Доіндоєвропейські субстрати слов'янських та германських мов у світлі новітніх наукових досліджень // Мовознавство. 2008. № 4-5. С. 65-70
- Бурковський І.З. Праіндоєвропейська система інфіксації у світлі до теперішніх досліджень // Мовознавство. 2007. № 2. С. 17-25.
- Васько Р.В. Сполучуваність первинних фонологічних одиниць у системі консонантизму давньогерманських мов // Мовознавство. 2007. № 6. С. 48-53
- Жлуктенко Ю.О. Вступ до германського мовознавства. К. : Вища шк., 1974.
- Задорожний Б.М. Порівняльна фонетика і морфологія готської мови. Львів : Вид-во Львів. Ун-ту, 1960.
- Кучинський Б.В. Навчально-методичний комплекс з курсу “Вступ до мовознавства” для студентів факультету іноземних мов. Кіровоград: КДПУ ім. В. Винниченка, 2004.
- Кущнерик В.І. До проблеми фоносемантичних явищ та універсалій у германських та слов'янських мовах // Мовознавство. 2008. № 4-5. С. 119-125
- Левицький В.В. Основи германістики. Вінниця: Нова книга, 2008.
- Левицький В.В. Практикум до курсу “Вступ до германського мовознавства”. Вінниця : Нова книга, 2003.
- Мазуркевич Л.В. Вступ до мовознавства. К.: Вид-во НАУ, 2002.
- Подгайська І.М. Семантична еволюція індоєвропейського кореня *dem-/dom- «будувати» у давньоанглійській мові // Мовознавство. 2007. № 6. С. 69-77.
- Пономаренко В.П. Історичні та сучасні тенденції розвитку категорії звертання в індоєвропейських мовах // Мовознавство. 2008. № 4-5. С. 92-100.
- Семчинський С. В. Вступ до порівняльно-історичного мовознавства. К.: ВПЦ “Київський університет”, 2002.
- Удовиченко Г.М. Загальне мовознавство. Історія лінгвістичних учень. К.: Вища школа, 1980.
- Харченко С.В. Вступ до мовознавства. К. : Вид-во НАУ, 2004.
- Ющук І. П. Вступ до мовознавства. К. : Рута, 2000.

Інформаційні ресурси

- Институт им. Гете. Информационные центры и библиотеки.–
<http://www.goethe.de>
Віртуальна бібліотека
www.lib.kiev.ua
www.library.kr.ua/libworld/elib.html

Словник дисципліни

Мова, мовознавство (лінгвістика); конкретне, загальне, прикладне, теоретичне мовознавство; методи дослідження мови: описовий (дескриптивний), структурний, зіставний (контрастивний), історичний, порівняльно-історичний; синхронія, діахронія; мовлення; функції мови: мислеоформлююча, комунікативна, інтегруюча, акумулятивна, когнітивна, експресивна, імпресивна, естетична, фатична; теорії походження мови: звуконаслідувальна, вигукова, трудових викриків, соціального договору, Ф.Енгельса, космічна та ін.; мовна диференціація та інтеграція, схрещення мов, субстрат, суперстрат; змішані мови (піджини, креольські), світові, штучні мови, мертві мови; мовний стан, мовна ситуація, двомовність (білінгвізм), мовна політика; національна мова, літературна мова, територіальні діалекти, соціальні діалекти (жаргони), професійні діалекти (сленги), просторіччя; мовний знак, парадигматичні, синтагматичні зв'язки, рівень мовної системи

Фонетика, звук, буква, тембр звука, обертони, форманти; органи мовлення активні, пасивні; артикуляція, приступ (екскурсія), витримка, відступ (рекурсія), акцент, артикуляційна база мови; голосні високого, середнього, низького, проміжного піднесення; нелабіалізовані, лабіалізовані; дифтонги, трифтонги; приголосні сонорні, дзвінкі, глухі; апікальні, церебральні, какумінальні, дорсальні; зімкнені (проривні), щільні (фрикативні), африкати; пом'якшення (палаталізація), подовження, придиховість (аспірація); мовленнєвий потік, фраза, інтонація; наголос фразовий, логічний, емфатичний; синтагма, такт, проклітика, енклітика; склад відкритий, закритий, неприкритий, прикритий; наголос словесний: силовий (динамічний), довготний (кількісний), музичний (тонічний, мелодійний); зв'язаний, вільний; постійний, рухомий; фонологія, фонема (звукотип), диференціальні (розрізнявальні) і нейтральні ознаки фонем, напружена опозиція фонем, кореляційні ряди фонем (кореляції), сильна і слабка позиції фонем; алофони (різновучання), варіації і варіанти фонем; фонологічна система мови; зміни звуків: комбінаторні контактні і дистантні, прогресивні і регресивні, асиміляція, сингармонізм, акомодация, субституція, дисиміляція, епентеза, дієреза, гаплогія; позиційні зміни: редуція, позиційні, історичні чергування звуків, протеза; спонтанні зміни, фонетично не зумовлені зміни звуків, зміни звуків за аналогією, морфологічні чергування, гіперизми, метатези; орфоєпія.

Письмо, предметне письмо, піктограма, піктографія, ідеографія, ідеограма, фонографічне письмо, складове (силабічне) письмо, консонантне письмо, звуко-буквене письмо; графіка, алфавіт, кирилиця, глаголиця, латиниця, діакритичні знаки, лігатура, поліграф, двограф, триграф; орфографія (правопис), принципи орфографії: фонетичний, морфологічний, історичний (традиційний), диференційний (символічний, смисловий); транскрипція, транслітерація.

Лексикологія, семасіологія, етимологія, ономастика, антропоніміка, топоніміка; слово, поняття, лексема, словоформа; семантика, моносемія, полісемія, сема, семема, пряме і переносне значення, метафора, метонімія, синекдоха; фразеологія, фразеологізм, ідіома; фразеологічні зрощення, сполучення, єдності; крилаті вирази; діалектизми, професіоналізми, жаргонізми, екзотизми, терміни; антоніми, синоніми, домінанта синонімічного ряду, табу, евфемізми, пароніми; омоніми: омофони, омографи, омоформи; гомогенні і гетерогенні омоніми; активна і пасивна лексика, історизми, архаїзми, неологізми; запозичення: власне запозичення, засвоєння, кальки, запозичення значень, словотвірні запозичення, варваризми; етимологія, внутрішня форма слова, деетимологізація, народна "етимологія"; лексикографія, типи словників: енциклопедичні і лінгвістичні; словникова стаття, реєстр, реєстрове слово.

Граматика, граматичне значення, граматична форма, граматична категорія; морфеміка, морфема, корінь, афікси, префікс, інфікс, конфікс, інтерфікс, суфікс,

постфікс; зміни в будові слова: опрощення, перерозклад, ускладнення; морфологія, парадигма, частини мови, граматичні способи, афіксація, внутрішня флексія, аглютинація, фузія; редуплікація, суплетивізм, прийменники й післяприйменники, артиклі, допоміжні дієслова, сполучники, частки, словосполучення лексичне і синтаксичне, сурядне і підрядне, предикативне і непередикативне; речення, комунікативність, модальність, предикативність; члени речення, синтаксична основа, додатки, означення, обставини; актуальне членування речення: тема і рема.

Порівняльно-історичний метод; споріднені мови, генеалогічна класифікація мов; мовна сім'я, група, підгрупа; макросім'я, індоєвропейська сім'я мов.